

„MUNCA DE STRADĂ E CEA MAI GREA”. O etnografie a lucrătorilor stradali din sectorul 2, București

ADRIANA IONESCU, specializarea Antropologie, promoția 2019

ABSTRACT Această lucrare este o cercetare etnografică despre munca de lucrător stradal, anume despre măturătorii din București. Scopul acestei cercetări este acela de a explora și a descrie universul din care fac parte lucrătorii stradali și procesele sociale cu care se confruntă aceștia. De asemenea, având în vedere faptul că acesta este un subiect foarte puțin studiat în România, un alt scop al cercetării este acela de a îndepărta acest tip de muncă de conceptul de „dirty work” și a o face astfel vizibilă pentru public. În vederea realizării lucrării am ținut cont de următoarele aspecte: cine sunt cei care mătură străzile din București, care este imaginea de sine a acestora, cum sunt văzuți de către public, ce reprezintă acest tip de muncă pentru studiul antropologic. În cadrul acestei cercetări am folosit concepte precum: „dirty work”, supraveghere și putere, forme de rezistență, invizibilitate socială etc. În ceea ce privește interpretarea datelor acestea vor fi prezentate în cadrul a patru subcapitole: aspecte administrative, supraveghere și rezistență, viața de măturător și munca, vizibilitate și invizibilitate socială.

Cuvinte cheie: lucrători stradali; muncă; supraveghere și rezistență; invizibilitate socială.

INTRODUCERE

Tema pe care am ales să o abordez face referire la aspectele vieții măturătorilor din București. Astfel, voi discuta în această lucrare atât elemente administrative care mă vor ajuta să detaliez cadrul în care se desfășoară această activitate, aspecte legate de experiența de măturător și implicațiile acestui loc de muncă, cât și informații legate de viața privată a acestor oameni. În această lucrare voi folosi atât termenul de măturător, cât și cel de lucrător stradal, ambele termene având același înțeles.

Am ales să studiez această temă deoarece la un moment dat în viața mea am devenit conștientă de invizibilitatea socială a acestui loc de muncă. Măturătorii au un rol foarte important în desfășurarea optimă a vieții cotidiene a bucureștenilor dar această muncă pe care o practică nu se bucură de atenția și aprecierea publicului.

Întrebarea de cercetare este una simplă și generală: Cum este să fii măturător pe străzile din București? Această întrebare a fost descompusă în întrebări mai mici care s-au dezvoltat pe parcursul cercetării: cine sunt măturătorii din București, ce presupune acest tip de muncă, cum este organizată, cum este privită această muncă de către cei care o efectuează etc.

Având în vedere faptul că atât munca de măturător cât și cea de gunoier se află la baza infrastructurii orașului modern consider că această temă este una semnificativă pentru înțelegerea organizării sociale, cât și pentru înțelegerea unui alt tip de relație socială, în care una dintre părți nu este vizibilă social.

Consider că această temă este relevantă pentru studiul antropologic al muncii. Munca de măturător reprezintă un exemplu clar de ceea ce este numit, în literatura de specialitate, „dirty work”. Atât procesul de stigmatizare cu care se confruntă acești oameni, cât și formele prin care reușesc să reziste în fața acestui lucru sunt subiecte care merită abordate. De asemenea, această temă are legătură cu relațiile sociale care se formează în spațiul public.

Astfel, lucrarea cuprinde în această ordine: introducere, prezentarea literaturii relevante, cât și studii empirice, metodologie, interpretarea rezultatelor (aspecte administrative, supraveghere și rezistență, viața de măturător și munca, vizibilitate și invizibilitate), urmată de concluziile cercetării și bibliografie.

LITERATURA RELEVANTĂ

Pentru a crea un cadru de înțelegere a muncii de lucrător stradal, voi apela la anumite concepte teoretice care mă vor ajuta să includ această ocupație într-un cadru mai amplu. Voi aborda conceptul de „dirty work”, muncă murdară, pentru a explica natura acestui loc de muncă și semnificațiile sale sociale. De asemenea, voi apela la conceptul de panopticon și la lucrarea lui M. Foucault pentru a descrie sistemul de supraveghere și control din care fac parte măturătorii. Cu ajutorul cărții „Learning to labor, how working class kids get working class jobs”, voi explica faptul că măturătorii fac parte dintr-un sistem social și economic complex și că alegerea acestui loc de muncă nu a fost una total subiectivă. Voi discuta despre formele de rezistență pe care le-au dezvoltat acești lucrători, folosind conceptul produs de J.C. Scott, „weapons of the weak” (armele celor slabi), voi apela la conceptele de invizibilitate și inatenție civică folosind lucrarea lui E. Goffman, iar, în final, voi face apel la două studii empirice, de referință, pentru această temă.

MUNCA

Așa cum explică K. Grint în cartea sa „The Sociology of Work” (2005), munca reprezintă o bună parte din viața oricărei persoane, astfel munca devine un indicator al valorii personale. Prin muncă oamenii obțin un anumit status, o anumită recunoaștere socială și capital economic. În lucrarea „Learning to labor – how working class kids get working class jobs”, sociologul Paul Willis (1977) explică faptul că acest tip de muncă, precum cea pe care o practică măturătorii este învățat și dezvoltat de către copiii care aparțin clasei muncitoare. Copiii care provin din clasa muncitoare reproduc comportamentele asimilate și își aleg astfel, un loc de muncă care nu se îndepărtează mult de lucrurile cu care au copilărit ei.

Autorul se referă la termenul de cultură și îl înțelege ca fiind acest produs al practicii umane colective. Astfel, practica umană cu care copiii din clasa muncitoare au fost obișnuiți este cea a părinților lor. De cele mai multe ori termenul pe care se bazează existența persoanelor din clasa muncitoare este supraviețuire, ci nu trăire (Willis, 1977). Atitudinea lucrătorilor stradali cu privire la munca pe care o practică exemplifică tocmai acest tip de gândire.

Pentru a înțelege mai bine această muncă de lucrător stradal trebuie să o introducem într-un context al unui anumit tip de muncă. Cei care lucrează cu gunoiul sau cu lucruri pe care nu le-ai atinge în mod normal, în viața de zi cu zi, sunt cel mai adesea categorizați ca performând un tip de „dirty work” (muncă murdară) (Simpson, 2012). Aceste locuri de muncă sunt cel mai adesea văzute ca fiind dezagățătoare și degradante.

Ceea ce este diferit și ceea ce face diferența dintre curat și murdar este setul de oportunități pe care îl oferă, sau nu, un loc de muncă. De cele mai multe ori, un loc de muncă considerat ca fiind bun, oferă: satisfacție, angajamente, oportunități și posibilități de avansare. Această muncă murdară, sau orice alt tip de muncă murdară, nu este foarte vizibilă pentru cei din jur, din acest motiv nu este nici un subiect foarte discutat sau studiat (Simpson, 2012).

În cartea „Dirty work: concepts and identities”, Simpson explică faptul că adesea acest tip de muncă este repartizat celor care se află cel mai jos în clasa socială, celor de la marginea societății. Astfel, cei din clasa muncitoare dar și cei care fac parte din clasa de jos sunt cei care mătură străzile din capitală. Și, deși acest tip de muncă este performant pe străzi, deci în locuri cât se poate de vizibile, este în majoritatea cazurilor invizibil. Motivul pentru care se întâmplă acest lucru este pentru că munca de gunoier sau de măturător nu se conformează cu normele de muncă bine clasată în societate.

Oamenii care lucrează cu lucruri murdare sunt adesea văzuți ca fiind murdari. Astfel, deși murdăria este materie fizică și palpabilă, are și o dimensiune socială și morală care determină un tip de comportament. După cum demonstrează M. Douglas în cartea „Purity and Danger” (1966) murdăria face parte dintr-un sistem al ordinii simbolice. Ea folosește pentru a înțelege murdăria conceptul de „matter out of place”, (p. 36). Astfel, obiectele devin murdărie atunci când nu se mai află la locul lor. Deoarece murdăria trebuie evitată și cei care au de-a face cu murdăria sunt văzuți ca având această potențialitate de a fi periculoși, de aceea trebuie evitați.

O altă dimensiune care trebuie punctată este cea a rasei. Rasa contează atunci când ești repartizat la un loc de muncă, foarte mulți dintre cei care lucrează ca și măturători sunt de etnie romă. Iar cei care nu aparțin acestei etnii nu au oricum corpuri albe și curate pentru că provin din mediul rural, acolo unde practică munca câmpului și alte treburi gospodărești. Așa cum corpurile feminine sunt mai degrabă văzute ca fiind serviabile și slugarnice, așa și corpurile negre și muncitoare sunt văzute ca fiind necurate și astfel sunt condamnate să poarte cu ele stigma murdăriei (Simpson, 2012).

R. Simpson explică faptul că oamenii care lucrează în astfel de domenii sunt foarte conștienți de stigma pe care o are un astfel de loc de muncă. Cei care dețin acest tip de locuri de muncă, care implică gunoiul sau murdăria, sunt foarte conștienți de faptul că ceilalți oameni, care nu lucrează cu astfel de materiale, sunt poziționați deasupra lor. Pentru a reuși să creeze o imagine mai bună asupra locului lor de muncă, oamenii folosesc diferite tactici care îi vor ajuta, de asemenea, și la diminuarea procesului de stigmatizare. Acest tip de discurs va fi regăsit și la lucrătorii stradali.

Aceste tactici prin care măturătorii fac munca să fie mai puțin stigmatizată sunt tactici prin care ei reușesc să se simtă mai bine la locul de muncă. Aceștia caută motive de mândrie referitoare la munca lor, caută să vadă părțile bune în ceea ce privește componenta morală și demnitatea. Cel mai adesea argumentele lor țin doar de psihic și nu de fizic. Este foarte greu să dezvoltăm o tactică de diminuare a stigmei făcând apel la elementele fizice și materiale pe care le implică munca de măturător. Începând de la statul în picioare și terminând cu lucrurile pe care sunt nevoiți să le atingă, argumentul este greu de construit.

SUPRAVEGHERE ȘI REZISTENȚĂ

Pe lângă faptul că în munca pe care o practică lucrătorii stradali, una dintre componentele dominante este stigma socială, o altă componentă care predomină este nesiguranța. Această nesiguranță este generată de controlul și de supravegherea de care au parte zi de zi. Pentru a putea explica mai bine acest proces voi face referire la conceptul de Panopticon și la ideile pe care le dezvoltă M. Foucault în lucrarea „Discipline and punish: The birth of the prison” (1977).

Ideea de panopticon a fost dezvoltată de J. Bentham. Pentru a descrie acest concept Foucault explică ce se întâmplă, în secolul al XVII-lea, într-un oraș în care apărea o epidemie. Orașul era închis iar apoi divizat în sectoare. Aceste sectoare erau la rândul lor foarte bine organizate, cu un sistem foarte riguros. Fiecare stradă era lăsată în grija unei persoane, iar dacă această persoană își părăsea postul avea să fie pedepsită cu moartea. Dacă alegi să îți părăsești postul într-o astfel de situație există doar două alternative, care au ambele același deznodământ, infectarea sau pedeapsa capitală. Această strictă organizare, supravegheată constant de forțele de poliție are la origine două mari dorințe: o comunitate pură și o societate disciplinată. Astfel, disciplina performată în acest tip de situație, aduce cu sine putere. Cel ce deține controlul și cere disciplina, este cel care deține puterea (Foucault, 1977).

Ideea pe care se bazează sistemul denumit panopticon este aceea de a fi prezent fără a fi vizibil. Astfel, se dă exemplul unei construcții rotunde, în mijlocul căreia există un turn înalt. Construcția în formă de cerc este formată din celule, celule din care prizonierul nu îi poate vedea pe ceilalți deținuți. În vârful turnului există o persoană care supraveghează, iar lumina este poziționată, în așa fel încât, cel din turn să îi poată vedea pe cei din celule, dar cei din celule să nu poată vedea dacă cineva este în turn sau nu.

Un alt avantaj al acestei construcții este acela că celulele sunt în așa fel făcute pentru ca cei din interior să nu poată comunica unii cu alții, deci astfel să nu existe riscul unui complot sau al unei răscoale. M. Foucault explică faptul că în acea celulă poate să fie oricine: un criminal, un om bolnav, un elev. Exemplul care identifică cel mai bine situația în care se află lucrătorii stradali este cel în care, în celulă, se află un muncitor. Astfel, dacă în celulă se află un muncitor, faptul că el nu are acces la colegii lui, care se află în aceeași situație, previne: dezordinea, furtul, comploturile, sau orice alt fel de distragere care ar putea să încetinească sau să facă munca să fie mai puțin perfectă (Foucault, 1977).

Următorul pas, după cel de a fi prezent dar invizibil, este acela de a fi prezent chiar dacă fizic nu ești. Privirea aceasta constantă trebuie internalizată de către cei din celule, pentru că ei nu îl văd pe cel care stă în turn, trebuie să fie mereu atenți și să respecte regulile pentru că nu știi dacă ești sau nu privit. Puterea trebuie să funcționeze indiferent de persoana care exercită acest tip de putere. O dată internalizată privirea, prizonierul devine propriul său supraveghetor.

Se formează astfel un sistem dominat de disciplină, în care puterea este în mâna celor care supraveghează dar nu pot fi verificați. Cei care lucrează ca lucrători stradali au internalizat privirea atotputernică a celor care îi supraveghează. Iar din acest motiv trebuie să fie mereu atenți la conduita de la locul de muncă. Cei care se ocupă cu controlul măturătorilor sunt atât vizibili fizic, cât și invizibili așa că se poate afirma faptul că îndeplinesc condițiile

unui sistem de tip panopticon. Ideea de panopticon și exemplul orașului infestat mă vor ajuta să explic situația în care se poziționează lucrătorii stradali.

J.C. Scott, în lucrarea „Weapons of the weak”, vorbește despre formele de rezistență de zi cu zi. De cele mai multe ori, aceste forme de rezistență sunt dezvoltate de grupurile care fac parte din clasele oprimate. Tragerea de timp, disimularea, sabotajul, ignoranța sunt armele cele mai comune pentru cei care fac parte dintr-un grup relativ lipsit de putere (Scott, 2008). Acest tip de forme de rezistență sunt dezvoltate, de asemenea, și de cei care lucrează ca și măturători.

Un exemplu relevant în acest sens este cartea „Learning capitalist culture” (1994) în care autorul Douglas E. Foley discută despre tacticile de rezistență ale elevilor de liceu din America. Pentru a explica aceste metode de rezistență acesta face apel la cercetarea etnografică despre munca din fabrică a lui M. Burawoy. Burawoy explică faptul că muncitorii din fabrică foloseau o metodă numită „making out games”. Aceștia își împărțeau sarcinile între ei pentru a face munca mai ușoară, scopul fiind acela de a primi aceiași bani pe mai puțină muncă, sau pe mai puțin timp de lucru. Astfel, Douglas compară munca în fabrică cu studiul academic care poate fi la fel de plictisitor și alienant. Toți studenții participă la aceste jocuri dar nu toți au același rol. Cea mai des folosită formă de rezistență este parodiarea în grup a lecției. Această metodă nu are ca și scop sublimarea autorității deoarece se bazează pe umor și autoironie.

Cei care recurg la astfel de tactici o fac pentru a se ajuta pe sine, pentru a putea trece mai ușor peste anumite aspecte ale vieții la locul de muncă. Aceste manifestări nu sunt făcute prin relaționarea directă cu forța de ordine; cel mai adesea, se evită orice contact direct, sau confruntare directă cu cei care exercită puterea asupra lor. Există deci această diferență dintre formele de rezistență de zi cu zi și sfidarea directă a autorității. Astfel, lucrătorii stradali se încadrează în metodele informale de rezistență, cele pe care le pot utiliza în fiecare zi sub forma unei mici revolte personale.

Acțiunile de amploare sunt formale și se pot efectua, mai degrabă, atunci când s-a produs o nedreptate majoră sau când munca la care sunt supuși oamenii este una degradantă și profund greșită. Astfel de forme de rezistență aduc cu sine sau doresc să ducă la o schimbare majoră. Nu același lucru se întâmplă și cu formele de rezistență de zi cu zi. Acestea sunt metode informale care reușesc să aducă o schimbare de moment pentru cei care le practică. Doarece oamenii vor să muncească, dar anumite aspecte nu sunt tocmai corecte sau ușor de acceptat, această formă de rezistență a fost singura lor soluție.

În cartea sa, J.C. Scott dă un exemplu de formă de rezistență de zi cu zi care se petrecea în cadrul plantațiilor din Indonezia. Cei bătrâni, care munciseră o bună parte din viață pe astfel de plantații, le explicau celor mai tineri că ar trebui să muncească doar atunci când apar inspectorii, iar în restul timpului se pot odihni. Dacă procesul de internalizare al privirii nu este atât de pregnant în mintea unui lucrător acest lucru este mai ușor de înfăptuit. Și dacă această formă de rezistență este bine pusă la punct, pentru supraveghetori este mult mai dificil să aplice sancțiuni.

Pentru fiecare timp de muncă se pot dezvolta alte forme de rezistență tăcută, printre lucrătorii stradali s-au format anumite strategii care îi ajută să depășească această stare continuă de stres cauzată de faptul că supraveghetorul poate să apară oricând. Puterea exercitată în acest sistem îi obligă pe măturători să își dezvolte forme de rezistență informale, de zi cu zi.

VIZIBILITATE ȘI INVIZIBILITATE SOCIALĂ

Pentru a putea explica la ce se referă acest concept de invizibilitate voi folosi lucrarea lui E. Goffman, „Behavior in public places” (1963). Astfel, Goffman face diferența dintre două tipuri de comportament, „nonperson treatment” și inatenția civică. El explică faptul că atunci când două persoane se află într-un spațiu public dar nu sunt angrenate într-o interacțiune sau într-o conversație, este posibil ca una dintre persoane să se uite insistent la cealaltă și să își exprime direct, prin expresia facială, părerea sa despre respectiva persoană. Spre exemplu, o persoană albă care privește cu dispreț o persoană de culoare (Goffman, 1963). Este de asemenea posibil ca acest actor social să îi trateze pe ceilalți ca și cum nu ar exista deoarece consideră că aceștia nu merită atenția sa, sunt doar obiecte care nu merită a fi privite. Autorul explică faptul că acest tratament nonpersonal este aplicat cel mai adesea copiilor, oamenilor de culoare, servitorilor sau oamenilor cu boli mintale.

În ceea ce privește inatenția civică, există mici diferențe în explicația acestui concept. Când două persoane se află în cadrul aceluiași spațiu public, acestea sunt conștiente de prezența unei alteia, persoanele se observă, se anunță una pe alta, prin privire, că s-au văzut, dar aleg să nu facă nimic. Acest tip de vedere este unul specific orașelor mari, cu o populație numeroasă și cu o fluctuație mare de oameni în spațiul public. Acest concept de inatenție civică nu presupune faptul că oamenii nu sunt atenți unii la alții. Conceptul de „nonperson treatment” îmi este util în explicația relației pe care o dezvoltă publicul cu lucrătorii stradali.

În lucrarea „No-tell motel: The management of social invisibility” (Lilly & Ball, 1981) se vorbește despre invizibilitatea socială și este explicat faptul că, de cele mai multe ori, locuitorii unei comunități pot fi conștienți de faptul că în comunitate există anumite comportamente dezaprobat social dar majoritatea aleg să ignore acest fapt. Astfel, această invizibilitate socială se poate regăsi în rândul grupurilor deviate sau care nu au o conduită care să se apropie de valorile social acceptate. Voi folosi, așadar, acest exemplu pentru a face o comparație cu situația în care se află lucrătorii stradali.

STUDII EMPIRICE

„Beyond the symbolic: a relational approach to dirty work through a study of refuse collectors and street cleaners” (Hughes et al., 2016) este o lucrare etnografică care discută situația cu care se confruntă gunoierii și măturătorii din Londra. Echipa de cercetare a fost formată din două persoane care au petrecut timpul cu gunoierii și cu măturătorii, chiar muncind alături de ei. Astfel, în cadrul acestei cercetări au fost luate 21 de interviuri de la 13 măturători și 8 oameni care lucrau pe mașina de gunoi, toți erau de gen masculin, bărbați albi, născuți în Londra. Au folosit atât observația participativă, cât și cea neparticipativă iar interviurile luate au fost bazate pe un ghid semi-structurat. Majoritatea oamenilor care lucrau ca măturători, sau gunoieri, au părăsit școala la vârsta de 16 ani. Cei mai mulți dintre ei lucrau aproape de locul în care au copilărit. Eșantionul a fost format din persoane cu vârste cuprinse între 18 și 64 de ani, cu o majoritate care se încadra în intervalul 40-55 de ani.

În cadrul cercetării de teren, s-a pus accent pe: istoria muncii, oportunități de alegere a unui loc de muncă, experiența de muncă a familiei din care proveneau, practici la locul de muncă, aspecte plăcute la locul de muncă, insatisfacție și aspecte neplăcute sau provocări (Hughes et al., 2016).

Astfel, făcând o comparație, cercetătorii au aflat că cei care lucrează ca gunoieri, pe mașină, sunt mult mai uniți ca echipă și astfel suportă mai bine stigmatizarea. Având în vedere faptul că, de cele mai multe ori, măturătorii lucrează pe cont propriu, acest lucru îi face să fie mult mai afectați și mult mai vulnerabili. Unul dintre avantajele pe care le-au avut cercetătorii a fost acela că oamenii își doreau să scape de rutina zilnică cu care se confruntau, așa că micile discuții și interviurile au reprezentat o metodă neașteptată de rezistență. Astfel, una din concluziile la care s-a ajuns a fost că monotonia este una dintre marile probleme cu care se confruntă lucrătorii stradali.

Cercetarea a fost facilitată și de faptul că, în acest caz, nu a existat nici o putere de control care să îi împiedice pe lucrători să comunice cu alți oameni. În cercetare nu este menționată nici o persoană care să supravegheze și nici o sancțiune cu care s-ar confrunta oamenii la locul de muncă. Acest lucru se datorează fie faptului că accesul la acești oameni a fost făcut prin organizații și prin procese mult mai formale, fie pentru că, pentru lucrători, acest lucru nu reprezintă o problemă la fel de mare cum reprezintă pentru măturătorii din București.

Aceeași atitudine publică a fost însă observată și de cei doi cercetători din Londra, oamenii susțin că trebuie să existe cineva care face această muncă, este o muncă importantă fără de care, cu siguranță, cursul vieții cotidiene ar fi mult mai greu de urmărit. Așadar accentul este pus pe dimensiunea gunoiului și a murdăriei, a murdăriei ca materie palpabilă și a murdăriei ca motiv de stigmă socială. Părerea măturătorilor, și a gunoierilor este aceea că nu ei sunt cei cu adevărat murdari, ci publicul, cei care aruncă gunoiul sunt cei care reprezintă conceptul de murdărie. Aceștia își dau seama de cum sunt oamenii, după ceea ce dau afară din casele lor. Acest lucru îl pot observa mult mai bine cei care ridică gunoiul de la casele oamenilor sau de la blocuri.

Pentru măturători murdăria publicului se dovedește atunci când aceștia aleg să arunce gunoaiile pe jos, chiar dacă coșul de gunoi se află la o distanță mică de ei. De foarte multe ori, explică acest studiu etnografic, lucrătorilor le este greu să nu îi confrunte direct pe oamenii care fac astfel de gesturi. Unul dintre gunoieri explică: trebuie să ai o piele groasă ca să faci față la toate tipurile de vreme și o piele foarte groasă ca să faci față publicului (Hughes et al., 2016).

Unul dintre aspectele care pot fi considerate plăcute sau chiar frumoase este mândria. Măturătorii explică faptul că, având în vedere că ei sunt nevoiți să curețe aceeași stradă în fiecare zi, acest loc a devenit o alternativă la casa lor. Asemenea curățeniei pe care o faci în propria casă, așa ai grijă și de strada pe care o vezi în fiecare zi. După o zi grea de muncă te poți întoarce să vezi ce ai realizat în ziua aceea. Mândria se simte în momentul în care strada era cu adevărat murdară, te răsucești și vezi în urma ta că totul este curat și asta datorită ție. Acest lucru face însă ca în momentul în care cineva din public decide să arunce gunoiul pe jos, deranjul să fie și mai mare pentru cei care au muncit continuu pentru realizarea muncii lor.

Un alt lucru care a fost abordat în această cercetare este problema invizibilității. Măturătorii care au participat la acest studiu sunt conștienți că pentru cea mai mare parte din

public ei sunt ,adesea, inexistenți. Din acest motiv unii dintre ei decid să arunce pe jos chiar dacă coșul de gunoi se află în apropierea lor, pentru că oricum există o forță invizibilă care va strânge la un moment dat murdăria pe care au lăsat-o în urmă. Faptul că oamenii nu fac contact vizual cu cei care curăță după ei poate avea două cauze, fie pentru că îi exclud sau pur și simplu nu le dau importanță, fie pentru că îi subvaluează și astfel participă la procesul de stigmatizare. Măturătorii consideră, la rândul lor, că oamenii nu îi observă și că de cele mai multe ori se uită prin ei (Hughes et al., 2016).

Acest studiu etnografic este unul dintre foarte puținele studii care face o referire directă la această muncă, și nu la munca murdară în general. Se axează în principal pe faptul că deși măturătorii și gunoierii sunt asociați ca fiind murdari, din pricina materialului cu care lucrează și aceștia, la rândul lor, consideră publicul ca fiind murdar deoarece materialele dezgustătoare cu care lucrează sunt aruncate de acesta.

Singurul studiu din România, care aduce în discuție acest tip de muncă și pe care îl pot aduce în discuție, este articolul scris de jurnalistul Viorel Ilișoi (2009). În anul 2009 jurnalistul s-a decis să scrie un articol despre munca de gunoier așa că a petrecut o săptămână ca gunoier care lucrează pe mașină, angajat în cadrul REBU. S-a folosit astfel de observația participativă însă cei care i-au fost colegi în acea săptămână nu au știut, inițial, care este adevărata lui meserie și cu ce scop se află printre ei. Nu metoda prin care a adunat aceste informații este însă importantă, ci informațiile în sine. Jurnalistul explică că atunci când faptul că nu este de fapt gunoier era dezvăluit, cel care se ocupa de el îl repartiza la altă echipă.

Una dintre părțile cele mai importante din acest articol este cea de reflexivitate. Jurnalistul descrie momentele în care s-a simțit discriminat doar pentru simplul fapt că purta o salopetă verde. Un exemplu relevant în acest sens este momentul în care s-a dus să își facă cumpărăturile, încă îmbrăcat în uniforma de lucru, iar paznicul de la supermarket i-a cerut să îi arate ce are în ghiozdan, cu pretextul că este doar un control de rutină. Acest lucru nu i se mai întâmplase până atunci, până în momentul în care a intrat în magazin purtând salopeta de gunoier. Jurnalistul s-a confruntat și cu vorbele grele ale celor care nu sunt mulțumiți de cum adună gunoiul cei care lucrează pe mașină și de agresivitatea celor din trafic care trec pe lângă mașina, mult prea mare, pentru traficul din București. Toate aceste experiențe l-au făcut să realizeze cu ce se confruntă un om care practică un astfel de tip de muncă și cât de importantă și grea este această muncă.

Pe parcursul documentării a reușit să se apropie de oameni, să lege prietenii și să înțeleagă faptul că toți acești gunoieri au povești de viață care merită auzite, majoritatea muncesc pentru familie și pentru copii. Autorul punctează faptul că mulți dintre gunoieri vin din mediul rural și accentuează efortul pe care îl fac aceștia și puținul timp pe care mai reușesc să îl petreacă acasă.

Atât gunoierii, cât și măturătorii au înțeles că nu are rost să te cerți cu cei care fac parte din public, pentru că au parte de disprețul lor în fiecare zi. Faptul că lucrează cu materiale murdare nu îi face să fie murdari, articolul explică faptul că toți cei pe care i-a cunoscut erau oameni foarte îngrijiți și că această asociere dintre gunoi și persoana care atinge gunoiul nu este justificabilă. Gunoierii știu cât de importantă este munca pe care o practică ei și înțeleg că fără ei capitala s-ar înfunda de la atâta mizerie și oameni care nu respectă mediul în care se desfășoară.

METODOLOGIE

Cercetarea de față este una de tip calitativ și, având în vedere abordarea subiectului în literatura de specialitate, una exploratorie. Întrebarea de cercetare este una foarte generală și se referă la toate aspectele vieții de măturător. Cine sunt cei care mătură străzile din capitală, ce reprezintă această muncă și cum este văzută, atât din interior, măturătorii, cât și din exterior, publicul. Pentru a răspunde la întrebarea de cercetare, mi-am stabilit mai multe obiective de cercetare, de care am ținut cont pe toată durata cercetării, și anume să înțeleg: structura administrativă a acestui loc de muncă, viața oamenilor care mătură străzile, contextul în care se petrece acest lucru, părerile pe care le au ei cu privire la muncă, părerile pe care le au ceilalți vis a vis de munca de măturător, care sunt neplăcerile dar și plăcerile pe care le întâmpină măturătorii.

Pentru colectarea informațiilor am folosit următoarele metode: interviul informal și observația neparticipativă. În ceea ce privește observația neparticipativă, lucrurile de care am ținut cont în principal sunt: gen, vârstă, modul în care folosesc ustensilele, rutina pe care o au, cum sunt îmbrăcați, cu cine discută, dacă discută, cum îi vede publicul, dacă îi vede, cum arată o pauză pentru măturători. Cercetarea de teren a început în luna ianuarie a acestui an, astfel s-a întins pe o durată de 5 luni de zile. În timpul acesta, orele de observație s-au petrecut zilnic, de fiecare dată când aveam ocazia observam activitatea pe care o practicau măturătorii. Pentru a colecta informațiile am utilizat un jurnal de teren în care notam, pe scurt, tot ceea ce consideram a fi relevant, pentru ca la sfârșitul zilei să scriu, detaliat, tot ce am observat.

Interviul informal, nondirectiv, care se caracterizează prin „număr redus de întrebări, formularea lor spontană, durata (teoretic) nelimitată, volum mare de informații, răspunsuri complexe, centrate pe persoana intervievată cu posibilități de repetare a întrevederii” (Chelcea, 2011, p. 274), a fost folosit în cadrul aceleiași durate de timp. În cadrul interviurilor informale am pus accent pe viața persoanelor în calitate de măturători, dar și pe viața acestora din cadrul privat. Am încercat să creez, prin întrebările puse, o conexiune între aceste două părți ale vieții lor. Pe lângă viața acestora am pus întrebări referitoare la aspecte administrative. Întrebările nu au fost clar structurate în prealabil, ci au fost gândite în funcție de persoana cu care discutam. Am discutat cu mai multe persoane dar am ținut legătura constant cu patru persoane.

La începutul cercetării, o altă metodă pe care doream să o abordez a fost cea a interviului formal, bazat pe un ghid semistrukturat. Acest lucru nu a fost însă posibil deoarece, în primul rând, organizarea acestui tip de muncă face ca discuțiile să fie foarte scurte și foarte greu de întreținut. Deoarece măturătorii sunt supravegheați zi de zi și nu au voie să discute cu oamenii de pe stradă, mai mult decât este cazul, participarea la un interviu ar fi atras cu sine sancționarea persoanei în cauză.

Un alt motiv pentru care interviul formal a fost exclus ca metodă ce putea fi utilizată este acela că majoritatea celor cu care am discutat, în profunzime, provin din mediul rural, fac naveta zilnic, drept pentru care nu pot rămâne peste program în București pentru a putea participa la interviu.

Privirea internalizată a supraveghetorului este cel de-al treilea motiv pentru care măturătorii se feresc să discute, mai ales să fie înregistrați, în timp ce vorbesc despre metodele lor de rezistență la putere. Drept urmare, toate aceste interviuri au fost transformate în interviuri informale. Toate numele lucrătorilor stradali, menționați în cercetare, au fost codificate pentru a păstra anonimitatea.

INTERPRETAREA REZULTATELOR

ASPECTE ADMINISTRATIVE

Curățenia în București este asigurată de firmele de salubritate independente care semnează contracte cu anumite primării. Astfel, în sectoarele 1 și 5 are contract Romprest Service SA, care este singura dintre firmele de salubritate care se ocupă de curățenia a două sectoare. În sectorul 3 Rosal Grup SA, curățenia în sectorul 4 este asigurată de REBU, iar în sectorul 6 de cei de la Urban SA.

În sectorul 2, cel la care fac referire în această lucrare, firma care a semnat contract cu primăria este Supercom S.A.. Această firmă are aproximativ 30 de ani de experiență în domeniu, fiind înregistrată în anul 1990. În 2017 firma avea un număr mediu de angajați de aproximativ 2000. În sectorul 2, măturătorii sunt repartizați la curățenie, individual, ceea ce înseamnă că o anumită stradă este curățată de o singură persoană, pe fiecare tură.

Majoritatea lucrătorilor stradali provin din mediul rural. Astfel, compania de salubritate a sectorului 2 pune la dispoziția agajaților un microbuz care îi ia dintr-o stație, aflată în satul fiecărui angajat și îi duce până în București, în locul din care ei trebuie să înceapă munca, respectiv acolo unde sunt depozitate instrumentele de lucru.

Există trei ture: prima tură începe la 6 sau 7 dimineața, în funcție de mai mulți factori se decide la ce oră se începe, de exemplu dacă traficul a fost aglomerat și oamenii nu au ajuns la timp la depozit atunci se va începe la 7 în loc de 6, care este ora standard de începere a programului. Tura de dimineață durează până la ora 14, însemnând 8 ore de muncă. Iar dacă programul începe mai târziu cu o oră, tura se va termina la ora 15. Oamenii care muncesc în tura de dimineață se trezesc la ora 3 sau 4 dimineața. Tura de prânz începe, în mod ideal, la ora 14 și se încheie la ora 22. Iar tura de noapte de la 22 până la 6 dimineața. Lucrătorii din sectorul 2 sunt cel mai adesea repartizați câte unul, „aici așa suntem cantonate câte una” (G.O.). În ceea ce privește zilele libere, lucrătorii stradali au liber două dintre cele patru weekend-uri ale lunii. Un weekend muncesc, iar următorul sunt liberi.

Astfel, G.O. se trezește în fiecare zi la 3 dimineața, trebuie să aibă grijă de gospodărie înainte de a pleca spre stație. Se urcă în mașină și așteaptă să ajungă la muncă, ea nu doarme în mașina de dimineață. Ajunsă la locul de muncă se echipează la „cabana” de la Obor. De la Obor pornește în drumul ei, pe parcursul acestui drum trebuie să măture trotuarele dar și marginea carosabilului, de asemenea lucrătorii stradali sunt cei care golesc coșurile de gunoi. Însă această atribuție poate fi împărțită între lucrătorii stradali și cei care lucrează pe masină.

Până la ora 10 G.O. trebuie să ajungă până la un anumit punct, „la avion”, câteva stații de tramvai mai încolo, pe Șoseaua Colentina. Acolo se poate bucura de o pauză de 30 de minute. După această pauză pornește înapoi în drumul spre cabană pentru a se retrage. Atât pe drumul spre locul unde va lua pauza, cât și pe drumul care duce înapoi la cabană, G.O. mătură aceeași stradă și golește aceleași coșuri de gunoi. Acolo își predă materialele (sculele și echipamentul) și așteaptă mașina pentru a ajunge înapoi acasă. Acasă nu mai are timp de foarte multe, face treabă și apoi doarme, pentru că a doua zi se trezește la 3.

Când ajung la locul de muncă lucrătorii primesc: hainele pe care le vor purta, pentru a reprezenta firma de care aparțin, tomberonul, o mătură, un fâraș, sau o lopată, depinzând de anotimp. Nu contează ce vârstă ai, stare de sănătate sau condiție fizică pentru că toată lumea primește lopata pe care o va folosi pe timp de iarnă. Pe lângă acestea primesc și saci de gunoi „cam 7/8 în fiecare dimineață” (G.V.) și deși mulți dintre ei consideră că numărul sacilor este prea mic, nu primesc în plus, trebuie să decidă fiecare cum își gestionează materialele.

Având în vedere faptul că aceștia muncesc pe orice timp de vreme, una dintre primele întrebări pe care mi le-am pus la începutul cercetării a fost dacă primesc și încălțăminte sau fiecare trebuie să se descurce cum pot. „Ee, sunt udă flească la picioare” (G.V.) deși aflasem răspunsul mai de mult la această întrebare, când au venit zilele ploioase am înțeles mai bine cât ar ajuta dacă le-ar oferi încălțări adecvate. G.V. era udă la picioare la ora 9 jumătate, nu trecuse nici jumătate din programul ei și mai avea de stat așa o lungă perioadă.

Cei care practică această muncă sunt recompensați cu salariul minim pe economie, au asigurare medicală și beneficiază de aceleași drepturi pe care le are orice alt angajat cu carte de muncă. În anul 2017, comania Supercom avea un număr mediu de angajați de 1891 de persoane. Compania a fost înregistrată în urmă cu 29 de ani și de atunci a reușit să obțină un foarte mare profit. În vârful acestei afaceri stă Ilie Ciuclea, supranumit și Regele Gunoaielor. Patronul Supercom are și alte stataturi pe lângă cel de patron, este milionar și om de politică.

Astfel, deși lucrătorii stradali fac o treabă foarte importantă și foarte solicitantă, ei se află pe ultima poziție în ierarhia unei astfel de întreprinderi. O poziție mai sus față de ei este ocupată de cei care lucrează pe mașina de gunoi și aceștia, la rândul lor, sunt subevaluați de către public deși munca lor este deosebit de importantă, pentru bunul mers al vieții cotidiene. Aceste două trepte ale ierarhiei cuprind pozițiile cele mai stigmatizate social, care sunt supuse celor care au poziții superioare, de control și supraveghere.

SUPRAVEGHERE ȘI REZISTENȚĂ

„La multă lume le e frică să vorbească” (G.O.). Prima oară nu am înțeles ce a vrut să spună G.O., m-am gândit că exagerează și că, cel mai probabil totul va decurge lin și fără nici o barieră. Mi-a spus acest lucru nu ca să mă demoralizeze, ci ca să îmi explice că munca pe care vreau să o fac nu o să fie așa de plăcută pe cât mi-am imaginat eu. Mai târziu, interacționând și cu alți lucrători stradali, am înțeles la ce se referea când m-a avertizat. „Nu vorbim acum că trebuie să treacă directorul” sau controlul, cum este cel mai adesea cunoscut. Controlul se referă la o persoană sau mai multe persoane care vin să îi verifice pe măturători în timp ce își fac sau nu, treaba.

Asemenea situației, prezentată în cartea „Discipline and punish” în care deasupra unui oraș pândește primejdia unei epidemii, lucrătorii stradali nu își pot părăsi locul în care au fost repartizați, pentru că cei de la conducere au o organizare strictă care nu permite abaterea de la regulament. Desigur că situația nu este atât de gravă și nu se poate face o comparație atât de radicală, însă faptul că măturătorii pierd bani dacă încalcă regulile reprezintă pentru ei echivalentul pedepsei capitale.

Mulți dintre ei sunt speriați de control. Am observat că există în general două tipuri de atitudine, frică sau resemnare. Resemnarea am putut să o observ la G.O. care lucrează în salubritate, adică, mătură străzile, de 29 de ani. Ea a învățat pe la ce oră trece domnul director cu mașina, sau la ce oră trece camionul de gunoi pe lângă ea. „De exemplu, dacă ne vede acum, zice: doamna de la Kaufland la ora 12 stătea de vorbă” (G.O.). Pentru orice abatere de la regulament li se scad ore de muncă, în concluzie, pentru orice abatere pierd bani. G.O. știe când are voie să schimbe o vorbă cu cineva, sau să își verifice telefonul, pentru că a acumulat, de-a lungul anilor, foarte multă experiență.

G.V. simte frica la locul de muncă, nu știe când poate apărea controlul așa că trebuie mereu să aibă foarte mare grijă dacă decide să se abată de la regulament. Abaterea de la regulament reprezintă, pentru ea, o mică discuție cu colega ei sau o scurtă convorbire telefonică cu soțul. De asemenea, G.V. împreună cu toți ceilalți colegi de muncă, nu au voie să asculte

muzică, să vorbească cu cineva de pe stradă sau să vorbească la telefon, chiar dacă folosesc căștile. Toate acestea pentru că nu știi niciodată când se apropie mașina de control.

În cazul acesta, relația de disciplină se bazează pe un control riguros și pe sancționarea aspră a celor care, din anumite motive, aleg să se abată de la program. Această pedeapsă este atât de semnificativă pentru lucrători deoarece faptul că au un loc de muncă este un lucru de care sunt mândri, un lucru pe care sunt siguri că nu își doresc să îl piardă.

Pentru ei privirea există, chiar dacă nu este prezentă, aceștia au internalizat privirea supraveghetorului așa că se comportă în consecință. G.V. îmi povestește că atunci când este tura ei vin doar doi oameni să verifice, unul dintre ei este mai blând și chiar o întreabă cum se simte atunci când trece pe la ea. În cazul celuilalt este mai probabil să îi taie din ore, la cea mai mică abatere.

Lucrătorii stradali pot fi penalizați atât de cei care vin să îi verifice în timpul programului de lucru cât și de cei care îi întâmpină atunci când se retrag și merg la „cabană” să își predea ustensilele. „Erau unii la 3 fără 25 acolo în față la cabană și când a venit șefu' le-a scăzut la toți câte două ore” (G.V.). Dacă programul se termină la ora 15 și angajații au terminat cu 25 de minute mai devreme nu le este scăzută doar o oră ci două, una pentru că nu au muncit-o pe toată și cealaltă, cel mai probabil, pentru a da un exemplu, deoarece într-un astfel de sistem disciplina este foarte importantă. G.V. îmi povestește că acesta este un caz cât se poate de clar, drept pentru care nu ai voie să te scandalizezi, era clar că asta se va întâmpla dacă ajungi atât de devreme la retragere, dar și atunci când ajungi cu 5 minute mai devreme se întâmplă același lucru. Poate dacă sunt 5 minute nu vor mai fi scăzute chiar două ore, dar una, cu siguranță da.

„Pentru noi ăștia de zi e mai rău că poate să vină și directorul să ne verifice, pe ăia de noapte nu îi verifică nimeni.” G.V. îmi explică că, să muncești în tura de zi este cel mai greu, în tura de zi ești cel mai expus, atât la control și la penalizări, cât și la public, însă acesta este un aspect pe care G.V. nu îl ia în considerare. Ceea ce este mai greu de înțeles pentru G.V. este faptul că indiferent dacă controlul este prezent sau nu la fel de des noaptea, oamenii sunt conștienți că acest control există și prin urmare, își respectă sarcinile.

Ca lucrător stradal poți să muncești în tura de dimineață, de prânz sau de noapte. Există pe lângă aceste categorii și cei care mătură în parcuri. Pentru cei care muncesc în turele din timpul zilei viața este mai dificilă, spun ei. Controlul poate să vină mai des, ziua supraveghetorii au o vizibilitate mai bună, iar acești supraveghetori pot să aibă chiar funcții înalte. Directorul trece să îi verifice pe timpul zilei, iar noaptea când el doarme, sarcina este preluată de subalternii care nu sunt la fel de înspăimântători pentru lucrătorii stradali. Lucrătorii care muncesc în tura de noapte sunt protejați de întuneric, în timp ce, cei din tura de zi sunt cât se poate de expuși.

Deși, de cele mai multe ori, cei care curăță aleile parcurilor fac acest lucru pe timp de zi și ei pot sta mai relaxați decât ceilalți care muncesc pe străzile principale. Structura parcului oferă un fel de protecție, care seamănă cu protecția de care beneficiază cei din tura de noapte. Întâlnim mai des în parcuri echipe de măturători, pe când cei care lucrează pe străzile principale sunt, în majoritatea cazurilor, repartizați singuri, unul câte unul. Echipa ajută, de asemenea, la formarea unei alianțe de combatere a stigmatului social.

Probabil în urma cântăririi avantajelor și dezavantajelor ai alege să muncești în tura de noapte, pentru că doar atunci există posibilitatea de a căpăta o oarecare relaxare la locul de muncă. Însă, acest lucru nu este posibil. Nimeni nu te întreabă în care tură vrei să muncești, la ce ore lucrezi și funcționezi mai bine. Nimeni nu te întreabă nici pe ce stradă sau bulevard și-ar plăcea să îți petreci fiecare zi la locul de muncă, ești doar repartizat, deoarece cei care dețin puterea nu consideră că părerea sau preferințele lor sunt importante. Această arbitraritate a alocării este, în sine, o formă de exercitare a puterii. Majoritatea lucrătorilor stradali locuiesc în

mediul rural și fac naveta în fiecare zi, cel mai probabil din acest motiv, nimeni nu s-a gândit că ar fi bine să ceară opinia lor înainte de a fi repartizați, trebuie doar să muncească, nu contează unde.

„Eu am zis m-am luptat pentru Pantelimon dar na azi mi-a zis hai du-te tu Vali în partea cealaltă” (G.V.). Unii dintre ei reușesc să îi convingă pe cei responsabili cu repartizarea, că își doresc cu adevărat să curețe o anumită zonă, că le place zona, că s-au obișnuit, că au fost acolo de câteva ori și le-a făcut plăcere, fiecare abordează discursul pe care îl mânuiește cel mai bine. Însă atunci când trebuie să înlocuiești pe cineva, trebuie să îți faci datoria, nu poți refuza pentru că cunoști foarte bine uneltele puterii.

Pe unii dintre ei nu prea îi mută, de obicei dacă trebuie să înlocuiești pe cineva trebuie să fii în stare să faci acest lucru, așa că trimit pe cineva care este în putere și care, de cele mai multe ori, își face foarte bine treaba. Lui G.O nu i se întâmplă prea des să fie mutată ceea ce este mult mai ușor pentru ea. Pe strada pe care face ea curat, s-a obișnuit cu cei care vin la control și știe cum trebuie să se comporte atunci când este verificată. Pentru a putea trece de control în siguranță trebuie să fi precaut, atât înainte să vină, cât și după ce au trecut de strada ta, pentru că nu știi niciodată cine te vede încalcând regulile.

G.O. are un telefon mic și îi este mai ușor să îl folosească și să îl mânuiască astfel încât să nu iasă în evidență. Pentru a putea folosi telefonul G.O., se îndepărtează de carosabil, se apropie mai mult de colțul unui magazin mic, sau de colțul florăriei și mătură acea porțiune cu spatele la drum, astfel încât să își poată verifica telefonul. Cu o mână ține telefonul și cu cealaltă mână continuă să măture. Aceasta este forma de rezistență la care recurge G.O la locul de muncă. Lucrul de zi cu zi a determinat-o să dezvolte aceste metode informale de rezistență la putere. Toate micile abateri de la regulament o fac pe G.O. să treacă mai ușor peste o zi de muncă fără să existe o confruntare directă cu autoritatea în cauză.

Pe G.V. am văzut-o de foarte multe ori vorbind la telefon foarte aproape de strada principală, având chiar discuții destul de lungi. Aceste conversații sunt posibile atunci când ești sigur că nu o să vină nimeni, în curând, să te verifice. Acest lucru se explică fie prin faptul că ori abia ai fost verificat și atunci poți să stai mai relaxat, fie ai învățat orele la care trebuie să sosească controlul și ești foarte sigur că nu o să se schimbe nimic. Vorbitorul la telefon este lucrul pe care îl fac lucrătorii stradali cel mai des dintre lucrurile pe care nu au voie să le facă. Convorbirile, de cele mai multe ori cu colegii lor de muncă, îi ajută pe măturătorii din sectorul 2 să nu mai simtă la fel de puternic izolarea de grup, munca individuală.

Deși acest sistem de repartizare a măturătorilor din sectorul 2 se poate asemăna cu ideea de organizare pe care o reprezintă panopticonul, muncitorii, față de prizonieri, au reușit să găsească o cale de comunicare. Este foarte puțin probabil ca această comunicare să ducă spre un comportament de răzvrătire sau spre organizarea unei revolte, pentru că lucrătorii stradali reușesc să reziste sistemului fără a confrunța direct și fără a crea o schimbare majoră.

VIAȚA DE MĂTURĂTOR

G.V. sau Prinți, cum îi mai spune soțul ei, nu e din București și acest lucru pare că se vede pe chipul ei, razele de soare de la câmp sunt mult mai dure decât cele din București. Cu toate acestea a trebuit să vină să muncească, a mai avut pauze, dar acum era necesar. G.V. muncește de doi ani ca lucrător stradal, a cunoscut mulți oameni, a avut mulți colegi și a măturat multe străzi din București. Ne-am întâlnit pe la Ianului într-o dimineață neprietenosă de iarnă. Eu o mai văzusem și cu altă ocazie, dar atunci vorbea la telefon, nu am vrut să o deranjez, pe atunci nu știam, bineînțeles, ce riscant era pentru ea faptul că făcea acest lucru, mai târziu am aflat că acest lucru reprezintă o formă de rezistență.

Prima oară când am vorbit cu ea era singură, pe un trotuar, aproape de carosabil. I-am explicat cine sunt și în legătură cu ce o abordez „Aa...cum să fie...greu”. Nu pot să afirm că am fost surprinsă, era deja a doua persoană care începe descrierea acestui loc de muncă prin aceste cuvinte. Resemnare este ceea ce am reușit să detectez în vocea ei, atât, și de atunci de foarte multe ori oamenii îmi dau senzația că e doar un loc de muncă, bine că este, dar nu trebuie să îți și placă pentru că oricum nu are ce. Oamenii care lucrează în astfel de munci murdare admit că sunt recunoscători că pot să muncească, nu contează ce implică acest lucru.

Discuția cu Prinți despre muncă a fost scurtă pentru că am ajuns foarte repede la familie, la soțul și la fiica ei, probabil întâlnirea cu mine din acea dimineață a făcut o zi de măturat să fie mai diferită și poate mai interesantă, lucru care nu se întâmplă foarte des. Și deși nu avea voie să facă acest lucru G.V. a început să îmi povestească. Nu îi mergea bine cu soțul pe care l-a avut înainte, câteodată când venea de la muncă îl găsea acasă beat, a zis că nu se mai poate și a pus piciorul în prag. Acum are pe altcineva, un bărbat bun și blând care are grijă și de fiica ei, chiar dacă nu e copilul lui. „Deci mă sună mereu doar ca să mă întrebe dacă am mâncat, atât” o spune cu drag și e mândră că acum are pe cineva cu care se înțelege. Soțul ei lucrează și el la curățenie, „agață”. A trebuit să mai schimbăm niște replici până am înțeles ce înseamnă acest termen „a așa zicem noi laăștia care stau pe mașină și ridică gunoiul”. Soțul ei nu are carnet așa că asta este tot ceea ce poate face.

După ce ajunge acasă nu mai apucă să facă foarte multe lucruri, câteodată nici nu mai mănâncă, vrea doar să doarmă, dar face un duș cu apă caldă și abia apoi se culcă, îi face bine la durerea de picioare. Deși mult mai tânără decât G.O., G.V are și ea dureri constante de picioare, „e am o grămadă de creme da stau acolo, uit să mă dau cu ele”. Îi împărtășesc că și eu fac la fel și ajungem la concluzia că ar trebui să fim mai responsabile. Îmi povestește că de obicei e atât de obosită că ajunge să sforăie, „nu e...că și el sforăie câteodată”, de obicei adoarme pe la 9.

Soțul ei o ceartă pentru că, spune el, bea prea multă cafea, Prinți neagă și îmi explică că oricum e complicat să bei cafea dacă nu ești în pauză. O pui pe marginea căruciorului și se varsă, trebuie nepărat să ai capac, dacă nu ai capac și faci mizerie oricum tot tu cureți deci nu este în avantajul nimănui. În timpul discuției G.V. nu se plânge mult și nici nu pare tristă, zâmbește foarte des când vorbește despre soțul ei, discuția o face să fie într-o dispoziție foarte bună așa că îmi dă numărul ei de telefon în caz că o caut într-o zi și nu o găsesc. Când ne-am despărțit am întrebat-o dacă data viitoare când ne vedem i-ar plăcea să îi aduc o cafea, „da, dar să fie cu capac, da?” .

I-am adus o cafea bună, mare, cu tot cu capac, a fost impresionată, era în pauză, cu colega ei G.L. care părea mai tânără decât ea și clar cu mult mai tânără decât G.O. A fost surprinsă să mă vadă, plăcut surprinsă, până am luat o decizie care a fost un pic dificil de reparat. Am întrebat-o pe G.V. dacă aș putea vreodată să înregistrez convorbirile pe care le am cu ea pentru că nu pot reține mereu toate detaliile. „NU”, acesta a fost răspunsul la întrebarea mea, un nu atât de hotărât, cât și de înspăimântat încât nu am mai îndrăznit să întreb vreodată de atunci. Mi-am cerut scuze, i-am spus că o înțeleg și ne-am continuat mai departe discuția.

Din cauza întrebării mele ziua nu a decurs tocmai bine, așa că întrebările mele despre locul de muncă au fost destul de suspicioase. G.V. s-a angajat la SuperCom pentru că a auzit în sat că se fac angajări. Nu a existat vreo selecție riguroasă doar s-a dus, nu își amintește cum a fost să se angajeze, și asta din mai multe motive, ori procesul a fost unul lin, de la oamenii din sat care te informează și până ajungi la angajator este doar drumul de acasă la București, ori întrebarea mea în legătură cu înregistrarea a îngreunat profund alegerea răspunsurilor. Oamenii vorbesc greu, mai ales cu un străin, despre locul de muncă în care sunt supravegheați constant, indiferent cum arată sau cum pare să fie acel străin, am înțeles așa că am renunțat. Lucrătorii

sunt conștienți că încalcă zilnic multe dintre regulile care le sunt impuse, așadar preferă să nu discute decât cu colegii lor despre aceste abateri.

Restul timpului le-am ascultat pe G.V. și pe G.L. vorbind despre una alta. G.L. mi-a spus că ea lucrează doar de câteva luni și că se bucură ca a găsit o colegă ca Prinți cu care să poată împărți pauzele. Și ea este din mediul rural, nu cunoaște prea multă lume care să muncească la stradă și să fie din București „da, sunt poate vreo două fete”. Soțul ei lucrează la o firmă de curierat, el are carnet așa că se descurcă mai bine decât soțul lui G.V.. Problema este că e plecat mai mereu, face curse în toată țara nu numai în București, câteodată e plecat ziua, câteodată noaptea, așa că atunci când ea ajunge acasă e singură.

Și pentru ea procesul de angajare a fost asemănător, a auzit de la cineva că se poate angaja să măture străzile din București, de ce nu, nu a mai avut vreun loc de muncă înainte. Munca i se pare obositoare dar ea abia a început, G.V. îi explică că e ușor la început, după un timp te iau durerile, începi să te muți dintr-un loc în altul, pentru că nu te întreabă nimeni în ce loc vrei să faci curat.

Partea următoare din discuție a fost acaparată de opiniile lor cu privire la restul colegelor, era o discuție aprinsă, vorbeau despre cum unele dintre colegele lor nu fac nimic când sunt la serviciu așa că, atunci când vin ele de dimineață, trebuie să facă treaba pe care ar fi trebuit să o facă altcineva. În ziua aceea am văzut o altă față a lui G.V., față de ceea ce cunoșteam deja, nu se potrivea cu prima noastră interacțiune în care a fost foarte zâmbitoare toată convorbirea despre familie și casă. Deci, munca o face pe Prinți să nu mai fie atât de calmă. În legătură cu soțul ei totul este frumos dar când vine vorba despre colegele ei de la muncă discuția este acaparată de un limbaj cât se poate de divers.

G.L. care nu este atât de înverșunată ascultă și se distrează, după doar trei luni de muncă nu știe încă pe cine ar trebui să se supere și de ce. Ea doar își face treaba și este recunoscătoare că a găsit un loc de muncă. Discuțiile despre celelalte colege le unesc pe cele două parteneri de pauză, faptul că pot să se elibereze de stres discutând una cu cealaltă face munca să fie mai plăcută. Acest interviu informal de grup m-a făcut să observ lucruri pe care, în mod normal, nu aș fi putut, spre exemplu, opiniile și părerile cu privire la colegele de muncă.

Discutând despre muncă, muncă pe care cineva trebuie să o facă altfel străzile ar fi pline de gunoi, le-am întrebat pe G.V. și pe G.L. ce își doreau să se facă atunci când erau mici. Am crezut că această întrebare va duce la o discuție lungă despre visurile fiecăreia dintre ele. În schimb am aflat altceva și anume că probabil foarte puțină lume le-a mai întrebat vreodată ce visau să devină când erau mici deoarece răspunsul lor a fost exact la fel „eee...”, însoțit de zâmbet pierdut și atât.

Fiica lui G.V. știe unde lucrează aceasta, iar ea se folosește de puterea exemplului pentru a îi insufla fetei ei dorințe și ambiții mai mari decât a avut ea. Dacă fiica ei nu ar fi știut unde lucrează mama sa, dacă G.V. s-ar fi simțit nevoită să ascundă acest lucru de familia ei, procesul de formare a identității ar fi fost deformat de aceste aspecte. Și deși teoria ne demonstrează faptul că cei care se nasc în clasa muncitoare, ajung în cele din urmă să aibă locuri de muncă care se poziționează mai jos în ierarhie, G.V. speră că fata ei se va ridica mai sus față de standardele pe care le are, de obicei, clasa din care face ea parte.

Dar acum, pentru ea, acest lucru definește conceptul de muncă: cum este munca pentru măturători? Este și atât. Munca de lucrător stradal sau de gunoier este o altă muncă pe care cineva trebuie să o facă, o muncă grea, la care se muncește mult, de cele mai multe ori nu în cea mai prielnică atmosferă sau context, o muncă ca toate celelalte. Acesta este unul din motivele pentru care lui G.V. i s-a părut suspicios că vreau să o înregistrez în timp ce vorbim, despre ce am putea noi vorbi despre muncă încât să fie nevoie de înregistrare, ceva e suspect, pentru că e doar

muncă și atât, nu este nimic de spus despre ea. Tot acest discurs face parte dintr-o metodă de a înlătura stigmatul social, pe care lucrătorii îl simt chiar dacă nu discută despre asta.

Lucrătorii stradali merg spre muncă fericiți de ploaie, dar atunci când plouă nu se schimbă nimic în munca lor, singurul lucru ar fi că nu mai mătură praful ci doar gunoaiile care pot fi măturate pe ploaie. Dacă este un sezon ploios fiecare zi va însemna opt ore de lucrat în ploaie. Atunci când m-am întâlnit cu G.V. ploua, era una din acele zile de martie în care ploaia nu mai vrea să plece. Era ora nouă dimineața și era deja foarte udă la picioare. Ne-am întâlnit neplanificat într-un loc în care nu o văd de obicei, a fost pentru amândouă o surpriză plăcută. Mi-a explicat că cineva este bolnav așa că a trebuit să îl înlocuiască, s-a oprit la un colț de stradă puțin agitată și mi-a spus că o așteaptă pe colega de pe celălalt trotuar pentru a putea intra împreună printre străduțe.

„E bătrână și se mișcă mai greu...nu știu pe unde o fi”. Cât timp o așteptăm pe colega ei mai stăm un pic de vorbă. Poartă o geacă de ploaie foarte mare care nu pare să fie a ei. Îmi explică că i-a dat operatorul (cel de pe mașină) și că nu are nimic, ea poate să poarte orice atâta timp cât își pune vesta peste, să se vadă. Vesta reprezintă indicatorul de control, dacă porți uniforma ești reprezentat al unei instituții și trebuie să ai o anumită conduită. Prinți e prietenă cu multă lume iar acest lucru se dovedește a fi foarte util atunci când este nevoie. Îmi spune încă o dată că nu le dă nimeni încălțări și că ea nu avea nimic care să reziste la ploaie, acum are atât încălțărilor, cât și șosetele ude și va trebui să rămână așa până la retragere.

O văd foarte neliniștită și o întreb ce s-a întâmplat. Colega ei întârzie, ea ar vrea să o aștepte dar îi este foarte frică de control. Îmi este greu să înțeleg, dacă trebuie să se aștepte una pe cealaltă pentru a intra pe străduțe de ce i-ar fi frică. „E... păi îmi zice că să nu o mai aștept, să plec fără ea”. Într-un final o vedem pe colega ei venind ușor așa că Vali se retrage de la sine, fără să mă mai salute. Înțeleg că azi nu este o zi bună ca să discutăm așa că mă retrag și îi urez spor în această zi ploioasă.

„E să vezi ce o să fie pe tura mea când mă întorc mâine că e un bărbat acolo acum și nu dă așa bine”. Când ești mutat de pe strada pe care faci de obicei curat lași ceva în urmă, simți că faci treaba pentru altcineva, că îți dai tot interesul pe o stradă care nu îți aparține și nu știi ce se întâmplă cu strada ta pentru care este altcineva responsabil acum. Pentru G.V. îngrijorarea stă în faptul că în locul ei în ziua aceea au pus un bărbat, din punctul ei de vedere bărbații nu mătură la fel de bine ca femeile.

„Munca de stradă e ce mai grea”, la a doua mea interacțiune cu G.O. era de față și o florăreasă cu care G.O. obișnuiește să își petreacă, uneori, pauzele. După ce a aflat de unde ne cunoaștem și de ce stau eu de vorbă cu un lucrător stradal, primul lucru pe care mi l-a spus a fost opinia ei despre faptul că munca de stradă e ce mai grea. Nu mi-a spus la ce alte munci de stradă se mai referă dar cu siguranță era o opinie foarte fermă.

Prima mea întâlnire cu G.O. a fost de asemenea și prima mea întâlnire cu un lucrător stradal, nu mai discutasem cu vreun lucrător stradal mai mult de două, trei cuvinte niciodată. G.O. obișnuiește să curețe chiar străzile din apropierea casei mele, o văzusem deja de câteva ori dar nu știam cum ar trebui să arate prima noastră interacțiune. A fost încântată să discutăm doar că mi-a explicat din primele câteva cuvinte că să stai de vorbă cu un măturător la locul de muncă este foarte dificil, că dacă ar vedea-o vorbind cu mine ar putea să îi scadă din orele de muncă.

Ne-am îndepărtat puțin de strada principală și a început să îmi povestească că ea muncește de 29 de ani în salubritate, era tânără atunci când s-a angajat doar că munca a îmbătrânit-o și mai tare. Pare obosită, nu doar de la munca pe care a făcut-o în ziua respectivă, ci de la munca pe care o tot face de atâția ani. Cel mai rău dintre toate este că trebuie să stea mereu în picioare, doar în pauza de 20-30 de minute se poate așeza undeva, după trebuie să pornească

din nou pe traseu. Munca îi acaparează mare parte din zi, având în vedere că trebuie să facă naveta de acasă până la București.

Ea a fost cea care mi-a explicat pentru prima oară că majoritatea lucrătorilor stradali și chiar a gunoierilor, în general, provin din mediul rural și sunt nevoiți să parcurgă un drum lung până la locul de muncă. Deși transportul este asigurat orele de muncă par mai multe atunci când drumul spre strada pe care urmează să o cureți toată ziua este atât de lung. Ca și G.V., G.O. nu mai apucă să facă foarte multe lcururi când ajunge acasă, mai poate sta trează cât să aibă grijă de gospodărie, de familie și de sănătatea ei, câteodată. Deși fac curat toată ziua nimeni nu le scuză pe aceste femei de munca pe care o au de făcut în propriile gospodării. În viața lui G.O. munca a devenit subiectul principal și locul în care petrece cel mai mult timp.

G.S. este un domn care mătură străzile, un domn care locuiește în București. Deși este greu de definit termenul de locuire așa putea spune că, pentru moment, G.S. locuiește undeva pe străzile din București. G.S. poartă o cămașă frumoasă și îi place să fie elegant, singurul lucru care îl trădează este că, din păcate poartă aceeași cămașă în fiecare zi. G.S. e măturător de mai mulți ani și a învățat și el cum să se descurce cu controlul și cu greutatea de la locul de muncă.

Pe G.S. l-am cunoscut în timpul unei activități de voluntariat la un adăpost de noapte. La acel adăpost de noapte puteau să vină oameni care nu au locuințe dar și oameni care au locuințe provizorii. G.S. este unul dintre oamenii care nu are locuință, dar are loc de muncă. De cele mai multe ori G.S. venea la adăpost un pic amețit, aceea fiind metoda sa prin care se putea desprinde de greutatea vieții. Putea totuși să intre și să beneficieze de facilitățile pe care le oferea adăpostul, trebuia doar să își mai revină un pic. Câteodată stătea, câteodată nu, nu mi-a dat impresia că ar fi un om trist, ci un om care a înțeles cum este viața și care îi face față așa cum poate.

„E acuma când să beau că dimineața vine controlul”. G.S. și-a dat seama că cel mai bine ar fi să se rupă de realitate după ce termină tura la locul de muncă, ceea ce îl face un om responsabil. Deși acest lucru înseamnă că nu va mai fi primit la centrul de noapte, G.S. a mai dormit și doarme în continuare în aer liber, pentru el nu mai contează o noapte în plus. Dacă ar fi avut o locuință și s-ar fi angajat ca lucrător stradal, banii i-ar fi ajuns cât să supraviețuiască, însă așa nu își poate permite să plătească o chirie. El este totuși mândru de faptul că este angajat, G.S. era singurul dintre cei care veneau la adăpostul de noapte care avea un loc de muncă.

Pentru el munca nu este atât de grea, pentru el faptul că are un loc de muncă reprezintă un motiv de bucurie, durerea de picioare nu mai este atât de mare atunci când apreciezi tot ceea ce ți se oferă. A învățat să se descurce și cu cei care vin să îl verifice, îi cunoaște și știe că dacă își face treaba cum trebuie și nu se abate de la regulament nu se va întâmpla nimic. I-au mai scăzut și lui din ore câteodată dar nu se supără pe ei. Arma sa pentru a răzbate toate greutatea este mândria faptului că are un loc de muncă.

Pentru majoritatea celor cu care am discutat, munca reprezintă un aspect de importanță majoră în viața lor. Deoarece o bună parte din zi o petrec pe drum, spre locul de muncă și pe străzile din București, măturând, viața lor se învârte în jurul acestei activități. Stigma cu care se confruntă este de asemenea un lucru important de luat în calcul deoarece percepțiile lor asupra propriei vieți se modifică pentru a putea crea acest discurs de diminuare a stigmatizării.

MUNCA

Pe lângă interacțiuni pe care le-am avut cu oamenii, de când m-am hotărât care va fi tema cercetării mele mă aflu într-o continuă observație neparticipativă. Am observat foarte mulți oameni care lucrează ca măturători și ceea ce am putut să observ la toți este naturalețea cu care își fac treaba pentru care sunt plătiți. Majoritatea dintre ei sunt calmi, deși cred că am înțeles să îmi dau seama care dintre ei muncesc de mai mult timp și care dintre ei muncesc de

mai puțin, toți par a fi foarte relaxați la locul de muncă, în ciuda faptului că sunt supravegheați constant.

Deși nu își doresc o schimbare de amploare știu cum să se descurce cu confruntările de zi cu zi și au învățat care sunt formele de sustragere de la pedeapsă. Faptul că ei susțin că munca de gunoier sau de măturător este o muncă ca toate celelalte se datorează faptului că aceștia înțeleg că oamenii care lucrează în alte domenii îi subvaluează. Lucrătorii stradali încearcă să punteze faptul că nu contează ce fac, atâta timp cât au un salariu și pot avea grijă de familia lor. Astfel, prin acest discurs, ei răspund devalorizării muncii lor de către ceilalți și încearcă să normalizeze și să scoată din câmpul muncilor „murdare”, munca pe care o practică. Măturătorii se folosesc de un discurs bine stabilit în care explică celor care sunt interesați de munca lor, dar și celor din jurul lor, că a face curat pe străzi este o muncă ca toate celelalte. În discursul lor nu există vreo idee care să facă referire la ceea ce cred ceilalți oameni, ei presupun de la început ce cred aceștia, așa că se apară.

Un argument pe care ei încearcă să îl dezvolte, însă discursul nu este tocmai eficient realizat, este acela că fără ei și fără oamenii care practică, în general, acest tip de muncă, spațiul în care ne desfășurăm rutina zilnică s-ar transforma într-o groapă de gunoi. Probabil abia după dispariția acestui loc de muncă, oamenii ar realiza că au existat, cu adevărat niște indivizi care se ocupau cu menținerea curățeniei.

Pe lângă toate aspectele negative există, bineînțeles, și momente plăcute când vine vorba de a fi măturător. Există și oameni buni care îți dau bună ziua, există și oameni care dacă te văd că faci curat în fiecare zi, de câteva luni de zile, în fața magazinului lor îți dau o cafea, fără a aștepta nimic în schimb. Însă cele mai frumoase părți se referă la colectiv, la colegii care fac aceeași muncă ca și tine. Deși în sectorul doi majoritatea lucrătorilor sunt repartizați câte unul, în pauză unii dintre ei se întâlnesc pentru a petrece timp împreună. Mulți dintre ei au legat prietenii, iar cei care abia s-au angajat cu siguranță vor cunoaște o mulțime de colegi cu chef de vorbă.

Doamnă, golește ea coșurile de gunoi, nu are mânuși pune mâna direct pe gunoi. Mătură pe lângă mașini, pe carosabil. Se mișcă încet, calmă (45+), fumează în timp ce mătură. Liniștită caută ceva în sacoșă. Apă, bea apă și continuă. Pe trotuar e încă mizerie dar ea mătură pe șosea. Doar marginile străzii, nu și trotuarul. Probabil este o tehnică. Ele golesc coșurile.

Așa arată un pasaj obișnuit din notițele de observație neparticipativă. Doamna despre care vorbesc făcea totul să pară foarte simplu, reușea să fumeze foarte relaxată în timp ce mătura pe lângă mașinile care treceau în viteză. Din punctul meu de vedere așa arată un lucrător stradal care muncește de mult timp în acest domeniu. E calm, știe să își calculeze timpul astfel încât să ajungă la fix pentru a se bucura de pauză, dar să fie sigur și că a curățat strada bine și a golit coșurile. Doamnei nu îi era greu să atingă toate coșurile de gunoi fără mânuși, pentru că, cu timpul, se obișnuise.

Munca de lucrător stradal este ancorată în spațiul urban, spațiu în care, pe lângă toate activitățile cotidiene desfășurate de public, își găsește și ea locul. Deși având în vedere natura muncii lor, puțini oameni sunt conștienți de prezența lor, măturătorii există și își desfășoară activitatea chiar lângă noi, zi de zi.

VIZIBILITATE ȘI INVIZIBILITATE SOCIALĂ

„Cu cine se poate lua legătura de la dvs în legătură cu curățenia stradala? De mai bine de un an, strada Grigore Moisil din sectorul pe care îl administrați este maturata într-o lehamite totală de către angajații dvs. Am întrebat-o pe una din angajatele dvs., care mai mult mângâia

matura decât sa curețe strada, dacă îi place ce a lăsat în urma ei: gunoaie, praf, resturi de la animale. Răspunsul ei e fost ca este bolnava și nu are forța în mâini. Domnilor, va rugam sa va faceți cum trebuie treaba. Sa aveți angajați care pot sa își facă treaba. Vom trimite fotografiile către toate instituțiile statului, inclusiv televiziuni pentru ca NU SE MAI POATE AȘA! Nu mai merge așa.”

„Buna ziua! Am si eu intrebare: am rugat o doamna care matura pe str Doamna Ghica prin fata bisericii SF ALEXANDRU sa goleasca un cos care se afla vizavi de biserica pe aleea dintre blocurile 11 sud si 12 sud si mi-a raspuns ca nu este treaba ei ca sunt muncitori putini”(www.rolocal.ro).

Măturătorii au parte atât de acest „nonpersonal treatment” cât și de inatenție civică. Unii oameni care fac parte din public nu consideră că măturătorii merită să fie priviți iar acest lucru l-am putut observa în cadrul observației neparticipative dar și în cadrul interviurilor informale în care lucrătorii mi-au spus că, deși curăță anumite străzi de ani de zile, nu au legat nici o relație cu cei din proximitate. Deși acești oameni lucrează cu carte de muncă și au aceleași facilități ca mulți alți angajați, oamenii se comportă cu ei așa cum se comportă și cu alte grupuri care sunt considerate ca fiind deviate.

Lucrătorii stradali sunt vizibili doar în anumite situații și atunci, doar pentru o persoană și pentru cele care se află în proximitatea evenimentului, care face vizibilitatea posibilă. Doamna care „mai mult mângâia mătura” nu a existat pentru public până să se întâmple acest eveniment. Dacă ea nu ar fi întâmpinat aceste probleme de sănătate care să o împiedice să își execute munca și totul s-ar fi desfășurat normal ea nu ar fi devenit vizibilă.

Știm că există anumiți oameni care sunt angajați să curețe strada pe care locuim, sau străzile pe care le străbatem zilnic pentru a respecta cursul vieții noastre rutiniere, dar nu putem să afirmăm că știm cum arată aceste persoane sau măcar dacă, pe stradă, vedem doar o singură persoană sau mai multe. Până să se ajungă la un incident străzile sunt curățate de o forță mistică și invizibilă care, însă, nu deține suficient de multă putere pentru a își putea asuma reușita curățeniei.

Măturătorii înțeleg importanța muncii lor, ei înțeleg cel mai bine că dacă strada pe care o curăță ei, în fiecare zi, ar fi exclusă din program, chiar și pentru două zile, oamenii ar fi extrem de revoltați de serviciile de salubritate din sectorul 2. Coșurile de gunoi, de pe o singură stradă, sunt golite de cel puțin șase ori, într-o singură zi. Astfel, prin acest exercițiu de imaginație oricine își poate da seama de importanța majoră pe care o are munca de măturător. Oamenii nu își dau seama, însă, că există cineva care se asigură dacă coșurile de gunoi sunt sau nu pline, locuitorii capitalei știu doar că au vrut să arunce ceva la gunoi, coșul era plin, așa că cineva nu și-a respectat îndatoririle, în consecință ar trebui sancționat.

Motivul real pentru care cetățenii nu îi remarcă pe gunoieri este pentru că muncile pe care le practică aceștia sunt munci murdare, munci care își dobândesc respectul destul de greu sau niciodată. Oamenii care lucrează cu materiale dezgustătoare sunt, la rândul lor, văzuți ca fiind neîngrijiți, așa că trebuie ocoliți. Lucrătorii stradali lucrează rar cu mănuși și deși și doctorii ating de cele mai multe ori materiale pe care nu le-ai atinge în mod normal, aceștia lucrează cu mănuși albe care semnifică puritatea muncii lor. Din păcate, mănușile nu intră în echipamentul de care beneficiază un lucrător stradal.

Prin faptul că nu îi văd, sau aleg să nu îi vadă, oamenii se protejează. Nu vrei să ai de-a face cu persoana care atinge gunoiul toată ziua pentru că și tu ești unul dintre cei care aruncă gunoi, fiind

astfel, conștient de faptul că materia odată devenită gunoi este de neatins. Ceea ce face ca această muncă de lucrător stradal sau de gunoier să fie considerată ca fiind murdară este de înțeles, având în vedere materialul cu care se lucrează zi de zi. Ceea ce nu este însă la fel de ușor de acceptat este faptul că societatea proiectează aceste aspecte negative, care țin de murdărie și asupra oamenilor care lucrează. Prin acest proces se creează insecurități, astfel, pentru măturători este mult mai dificil să își creeze o identitate socială care să poată fi considerată demnă. Vulnerabilitatea lor este o consecință a semnificației sociale pe care o are munca lor.

Atât femeile cât și bărbații din clasele de jos sunt cei care ajung să aibă aceste locuri de muncă și deși, în general, muncile care implică îngrijire și curățenie sunt asociate femeilor, lucrătorii stradali aparțin ambelor sexe. Indiferent de cine lucrează în acest post, poziția lor este una invizibilă pentru cei care se află în clasele superioare.

Un tip de atitudine care poate fi relevant în acest sens este cel cu care m-am confruntat personal, atunci când am fost întrebată care va fi tema lucrării mele de licență. De foarte multe ori am deschis această discuție pentru a putea observa reacția oamenilor atunci când le explicam despre ce am de gând să scriu. Majoritatea nu a înțeles ce aș putea scrie despre măturători, unii oameni cărora le-am răspuns la această întrebare au râs. Depinde mult din ce mediu provenea și în ce context a trăit persoana căreia îi răspundeam la întrebare, reacțiile sunt gestionate de percepții și experiențe anterioare. Părerea generală a fost că este o temă despre care nu pot scrie foarte multe lucruri, la prima vedere a părut o temă amuzantă, despre niște oameni de care ți-ai adus aminte că există și a căror importanță nu o înțelegi.

O altă surpriză pe care au avut-o oamenii cu care am discutat este aceea că oamenii care mătură străzile din capitală chiar sunt supravegheați și chiar au niște reguli de respectat. Acest lucru nu se datorează faptului că oamenii repectivi nu înțeleg conceptul de angajat și au avut numai experiențe plăcute, ci se datorează faptului că, până să poarte o discuție anume, nu și-au dat seama de faptul că măturătorii sunt angajați ai unei firme care le oferă salariu minim pe economie, asigurare medicală, transport și carte de muncă.

Din acest motiv oamenii nu își dau seama că lucrătorii stradali există, pentru că sunt asociați cu materia cu care lucrează. Cetățenii înțeleg că există un sistem mai mare din care și măturătorii fac parte dar, având în vedere că în piramida instituțională a acestui domeniu lucrătorii se află pe cea mai joasă poziție aceștia devin brusc nesemnificativi. Pe următoarea treaptă se află gunoierii care lucrează cu mașina de gunoi, pe ei îi observă oamenii pentru că lucrează cu o mașină imensă, care miroase dezgustător, care nu se încadrează în trafic și care deranjează oamenii dimineața atunci când vor să doarmă.

Ceea ce este important de menționat este paradoxul cu care se confruntă lucrătorii stradali. Această invizibilitate socială specifică muncii lor se regăsește doar atunci când ei se află la locul de muncă. Putem discuta despre inatenție civică doar atunci când ambele persoane se află în spațiul public. Lucrătorii stradali devin vizibili pentru public abia în momentul în care și-au părăsit postul. Atunci când rezultatul muncii lor întârzie să apară oamenii remarcă absența lor.

CONCLUZII

Cu ajutorul metodelor de cercetare alese, observația neparticipativă și interviul informal am reușit să obținem informații despre o categorie de oameni despre care nu se discută în mod

normal, despre un tip de muncă care nu este apreciat, despre un sistem de supraveghere dar și de rezistență.

Astfel, măturătorii din București sunt oamenii care stau la baza desfășurării optime a activităților, de zi cu zi, din spațiul public. Această muncă pe care o practică se încadrează în conceptul de „dirty work” și are o structură care poate fi asemănată cu cea pe care se bazează ideea de panopticon. Având în vedere poziționarea acestui tip de muncă, majoritatea lucrătorilor stradali devin invizibili pentru public, având parte de ceea ce E. Goffman numește inatenție civică sau „nonperson treatment”.

Astfel, după cum am arătat în secțiunea de analiză a datelor, măturătorii sunt asociați adesea cu materialul cu care lucrează. Având în vedere dimensiunea de control din munca de lucrător stradal și faptul că există o persoană care este responsabilă cu verificarea acestora, persoană care nu poate fi verificată la rândul ei, conceptul de panopticon poate fi aplicat în acest tip de muncă. Pentru a putea rezista acestui tip de control, lucrătorii stradali au dezvoltat anumite tactici de rezistență, prin care să nu fie nevoie să se confrunte direct cu cei care dețin puterea.

Pe lângă faptul că aceștia sunt conștienți de privirea dezaprobativă a celorlalți, au parte constant de această privire internalizată a supraveghetorului. Pentru a putea diminua stigmatul social, lucrătorii stradali au dezvoltat un discurs cu ajutorul căruia își exprimă mândria pe care o au pentru faptul că sunt angajați, muncesc și au astfel, resurse pentru a-și îngriji familia.

Luând în considerare cunoștințele acumulate pe parcursul acestei cercetări, o altă direcție pe care aș vrea să o accentuez în aprofundarea cercetării ar fi diferența dintre spațiul public și cel privat. Accentul fiind pus pe ritualul de trecere de la persoană socială, la angajat în cadrul unei firme de salubritate. Momentul în care persoanele care lucrează ca și măturători ajung în București și își îmbracă uniforma de măturător fiind cel de referință.

Pe lângă acest aspect, pe viitor, mi-aș dori să aprofundez ideea de grup, de comunitate. Astfel, să studiez atât lucrătorii care sunt repartizați singuri dar care fac parte dintr-un grup, cât și pe cei care sunt repartizați în echipe. De asemenea, aș vrea să aflu cum se raportează lucrătorii stradali la spațiu, la geografia orașului și cum văd ei strada pe care o curăță în fiecare zi, dacă devine sau nu pentru ei, din spațiu public un spațiu intim.

BIBLIOGRAFIE

- Aguiar, L. L., & Herod, A. (Eds.). (2006). The Dirty Work of Neoliberalism: Cleaners in the Global Economy. *Capital & Class*, 33(2), pp.159-161.
- Chelcea, S. (2001). *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*. București, Editura Economică.
- Douglas, F. (1994). *Learning Capitalist Culture*. University of Pennsylvania Press
- Douglas, M. (1966). *Purity and Danger. An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*. Routledge.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish. The birth of the prison*. Vintage Books.
- Goffman, E. (1963). *Behavior in public places*. New York, Free Press.
- Grint, K. (2005). *The Sociology of Work: Introduction*. Polity Press

- Hughes, J., Simpson, R., Slutskaya, N., Simpson, A. and Hughes, K. (2016). Beyond the symbolic: a relational approach to dirty work through a study of refuse collectors and street cleaners. *Work, Employment and Society*, 31(1), pp.106-122.
- Ilișoi, V. (2009). *Oameni și gunoaie din București*. <http://www.viorelilisoi.ro/oameni-si-gunoaie-din-bucuresti/> accesat la 04.2019.
- Lilly, J. and Ball, R. (1981). No-Tell Motel: The Management of Social Invisibility. *Urban Life*, 10(2), pp.179-198.
- Lofland, L. (1989). SOCIAL LIFE IN THE PUBLIC REALM. *Journal of Contemporary Ethnography*, 17(4), pp.453-482.
- Scott, J. (2008). *Weapons of the Weak*. Yale University Press.
- Simpson, R. (2012). *Dirty Work*. New York: Palgrave Macmillan.
- Willis, P. and Aronowitz, S. (1977). *Learning to labor*.